

Жарко ЂУРОВИЋ

## УВОДНО СЛОВО О ЗНАЧАЈУ СКУПА

*Поштовани предсједнице ЦАНУ,  
Уважени академици,  
Цијењени учесници научној скупа,*

Отварам научни скуп *Пјесник и вријеме*, на коме ћемо говорити о књижевном дјелу Мирка Бањевића, једног од највећих црногорских стваралаца 20. вијека. Црногорска академија наука и умјетности овај скуп је уприличила поводом стогодишњице пишчевог рођења. На њему ће се из више углова – књижевног, филозофског, лингвистичког и других, тумачити вриједно Бањевићево књижевно стваралаштво. Академија ће и на даље, путем оваквих скупова, а и путем својих издања, валоризовати нашу богату књижевну баштину, сматрајући то насušном обавезом својих планираних активности.

Дозволите да изложим уводно слово.

Ако мисао сматрамо чином, природно је да кажемо и зашто. Многи ствараоци имају различита гледишта о овој ствари. Увјерен сам да су најважнија она која духу и осјећањима дају примат. Што су она разуђенија и смишљенија, мисао с разлогом добија атрибут узвишеног чина.

У том смислу поетска мисао садржи у себи способност највиталнијег дејства јер сублимира филозофију егзистенције у најпречишћенијем облику. То је отуда што мисао у доживљајној матрици жели да потврди себе у својој пуноћи и тако се прелије у шире спознајне сфере од којих живи и које трају у самој оси футура.

Та оса футура пружила нам је прилику да тумачимо Бањевићево пјесничко дјело, за које бих рекао да је неправедно заобилажено. Разлог томе заобилажењу лежи и у недовољној припремљености оних који довољно не разазнају пјесникове рефлексije. Да би се оне боље отвориле, треба да

постоји кључ за њих. Постоје, свакако, и други разлози који ће, вјерујем, бити именовани на овом скупу.

Кад помињемо феномен времена, треба знати да се прошло вријеме често потврђује у футуру, издвајањем из њега онога што је постојано као вриједност. Рачунам да Бањевићево поетско дјело с правом стиче тај статус, а многи неспоразуми који су били везани за њега сада се уклањају. То с разлогом истичем. Његова поезија носи једну врсту специфичног кућишта из којег исијава латентност доживљајне пуноће и неслућена снага језика. Та два важна знака поуздано авизирају неопходно враћање пјесниковој поетици, за коју ћу рећи да је богата животном смисленошћу и мотивском разгранатостју. Враћање значајном писцу треба схватити и као дужну обавезу. Искрено говорећи, мало је који пјесник код нас испољио тако спонтану везу и склад између бића и предмета као Бањевић. Посебно кад се ради о исказивању чулних маркација, које је наметнуо подсвјесни чинилац. Наше је да га појмимо у његовој вишезначној дубини. То кажем због тога што дубина представља најважнији вокацијски ентитет.

Дакако, морамо имати на уму да спознајно стреми наведеној одредници дубине. А до спознаје се долази трагањем за коријенима мисли и језика, путем синтетичке интуиције. Она је код Бањевића увијек дејствена и комплексна. Зашто? Зато што је остварила пуну једнакост између мисли и језика, не збуњујући се нимало несталношћу слика и визија од којих је саздан пјесников свијет. Он их вокацијом доводи у облик унутрашњег реда гдје магновени валери траже своја инспирацијска скровишта.

Сагледајмо Бањевићеву поезију и из тога угла. Право мишљење о његовој поезији стећи ћемо само ако се крећемо путањама њених дубинских релација. Тамо имагинација твори фасцинацију. Нећу рећи ведрога свода. Ведрина често рађа испразне лирске свјетове. Испод коре мрака пјесников је свијет.

Иако изгледом Бањевићева поезија дјелује једноставно, она је у својој бити сложена. А сложена је зато што њени симболички односи у тзв. даљинској тачки траже свој дејствени радијус. Код овог пјесника и језик и осјећање подређени су таквом захтјеву. То импликује не мале препреке код тумачења разних облика егзистенцијалне темпоралности, међу којима ћемо наћи и неку врсту надреалне сатворености пјесниковог доживљаја. А ми знамо да се сокови налазе искључиво испод коре плода. Бањевићево пјесништво налик је једном таквом категорисању.

Узрочнике Бањевићевог заобилажења треба тражити и у његовој словичној скромности, која је страна дрском наметању. Тананих осјећања и благородне душе, Бањевић није хтио да се повинује друштвеној пороч-

ности, која је преласком из једног у други систем промијенила длаку али не и ћуд. Љутило га је што је свијет мањкав и нечист. Што меље душу и разгони снове. Отуда онај дубоки пјесников вапај у пјесми *Умакли видици*, што су се, усном на усну, приљубиле ништавилу: *Не остављајте ме / у овом понору! / Ово мршаво блиједо лице / баците пред псе! / Ништа ми не спасите / осим пепео.*

Негдје сам прочитао, сада већ не знам гдје, да ништа не траје ако се међусобно не удваја. Пјесник је своју мисао удвојио са временом путем резигнацијског репера, свјестан да је све варљиво и да не постоји одиско-на власт над судбином. Идеал се ту удијева да одложи животна замрачја и изврши сабир ведрих именитеља, ако их има. Већ сјутра, када се врели-на заноса стиша, човјеково расположење клизи ка властитој ништавности. Бањевићева поезија набијена је дубинским тамнинама. Како се налазе у сржи егзистенције, неуништиве су. Уосталом препустимо пјеснику да сам предметира опсједности мрклинама живота: *Нико не зна слутње нико не зна кривца / па ни ја не знам болу права пута / и гдје су зјене вјечним опијене...*

У пјесмама налазимо мноштво трауматичних стања, али изворно датих. Она су еквивалентна доживљајној путањи, коју је моделовала патња.

Како временска дистанца најбоље тестира и вреднује дјело, пружа нам се прилика да Бањевићево дјело стручно и савјесно валоризујемо. Дуга је била ћутња и небрига о њему. Они мање значајни стављани су у врх вредносне љествице, а њега, сем часних изузетака, пратила је упорно, и рекао бих завјеренички, казна прећуткивања. Посмртно, на иницијативу књижевника Сретена Асановића и моју, један број часописа „Стварање” на осамдесетогодишњицу пјесниковог рођења, 1985, посвећен је Бањевићу. Огледе у томе броју објавили су др Данило Радојевић, Милорад Стојовић, Жарко Ђуровић, Војислав Минић, Радојица Таутовић и Јован Стриковић, а избор поезије извршио је Бранко Бањевић.

Критичари, изгледа, нијесу хтјели, или нијесу умјели, да направе прави контакт са његовим многоструко важним пјесништвом. Ако се за пјесникова живота то безразложно одиграло, дужни смо да исправимо ту вишедеценијску неправду и да кроз научно-естичку оптику сагледамо вриједност његовог пјесничког опуса.

Немојмо тумачење Бањевићевог дјела да користимо у било какве друге сврхе сем умјетничких. С обзиром на састав учесника скупа, увјерен сам да до таквих ствари неће доћи. Желим да вас обавијестим да је на позив учесника скупа искључиво утицао ваш научни и лични углед, потврђиван у књигама и на разним трибинама, урачунавајући и оне које су се одржавале под кровом наше Академије.

Дужан сам да саопштим да су на овај скуп позвани писци различитих естетских и других гледишта и увјерења, што је услов да јавна ријеч буде својина свих. Веома је важно да се унапређује међунационална сарадња и толеранција, али је такође важно да у оквиру националног корпуса одржимо сличан тренд. Свјedoци смо да се у тој сфери дешавају неприродне ствари и овакве прилике су права мјеста да се то коригује и наша култура и стваралаштво добију разумније обресе.

Било је и појединаца који су погођени што нијесу позвани на овај скуп, губећи из вида да је одабир вршен на принципу афинитета за Бањевићево дјело. Нелогично је да се неко ко се бави више деценија књижевном критиком и књижевном историјом позове на скуп, а да није за то вријеме написао ни слова о овом значајном писцу. Тиме је условљено њихово непозивање и нема разлога за било какво подозрење. Мислим да треба његовати уљудан став према природи списатељског позива. Успутни ангажман не сматрам вриједносним, без обзира каквом је научном титулом одређена личност огрнута. Таквима треба зажељети више савјести и више скромности.



Да је спознајно важан чинилац у Бањевићевој поезији види се у многим пјесниковим збиркама. Оно је присутно у његовом првјенцу „Побунама ума”, да би послје добијало све израженију трагачку функцију. У основи свега тога пулсира живот са његовим дубинским особеностима, наговијештених антологијском пјесмом „Вечерње слово” коју ћу изговорити.

Мирко Бањевић

## ВЕЧЕРЊЕ СЛОВО

Сваке вечери кад залази вријеме  
за немирни посјев руке дугих снова,  
једно грдно чудо – неко страшно племе  
обилази путем свога кобног лова.

Ко ђаволи црни, са три оштра рога,  
са једног се круга бече на пир духа:  
неке глупе хрпе које глођу бога,  
као мртви полип у сјен гњилог руха.

Прелазећи вео свог љењивог хлада,  
мрцвари се мирно са привидном пљевом  
оно чудно, нијемо, што тек немир свлада  
кад се живи јавља пред умрлим дневом.

Вир широки лебди са површју плавом,  
у кругу се врзе, кроз промакло вријеме,  
док вечерње слово с најгрознијом јавом  
носи грдно чудо, неко страшно племе.

